

Τα επαγγελματικά ενδιαφέροντα των μαθητών και των μαθητριών Λυκείου με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες-δυσλεξία: στερεότυπα και προκλήσεις

Ιωάννης Χριστακόπουλος

Εισαγωγικά

Η εφηβεία αποτελεί ζωτικής σημασίας περίοδο στην ανθρώπινη ανάπτυξη. Είναι μια μεταβατική περίοδος από τη παιδική στην ενήλικη ζωή. Είναι μια περίοδος κρίσης και αλλαγής με υποχρεώσεις και προκλήσεις (Janetius & Mini, 2015). Είναι μια περίοδος αγχωτικού αγώνα, κατά την οποία οι έφηβοι δομούν την ταυτότητά τους, διερευνούν τις ικανότητές, τα ενδιαφέροντα και τις προτιμήσεις τους, οι οποίες, ορισμένες φορές τους οδηγούν σε σύγχυση (Shilpa, 2012). Η εφηβεία αποτελεί περίοδο προετοιμασίας για την επαγγελματική ανάπτυξη με σημαντικές επιπτώσεις για το ευ ζην και την προσαρμογή (Skorikov, 2007). Δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι η πλειοψηφία των εφήβων ενδιαφέρεται για το μέλλον τους, την εκπαίδευση και την επιλογή επαγγέλματος (Eccles, Vida & Barber, 2004) δεδομένου ότι ένα από τα βασικά αναπτυξιακά καθήκοντα στην εφηβεία είναι η προετοιμασία για την εργασία και αυτό περιλαμβάνει το σχεδιασμό της εκπαίδευσης του ατόμου (Nurmi, 1991).

Σε αυτή την κατεύθυνση η δέσμευση, σε δραστηριότητες επαγγελματικής ανάπτυξης και διαμόρφωσης επαγγελματικής ταυτότητας συμβάλλει στην εφηβική επαγγελματική ανάπτυξη και αποτελεί σημαντικό δείκτη διαμόρφωσης της ταυτότητας (Skorikov & Vondracek, 2011). Ωστόσο, στην κατεύθυνση της επαγγελματικής προετοιμασίας, σημαντικό βήμα αποτελεί ο προσδιορισμός των παραγόντων που αφενός σχετίζονται με την επαγγελματική επιλογή αφετέρου αποτελούν αναγκαία προϋπόθεση για έγκαιρο και έγκυρο σχεδιασμό προγραμμάτων επαγγελματικού προσανατολισμού (Carter, Austin & Trainor, 2012. Giesen & Cavanaugh, 2012. McDonall, 2011).

Η αναγκαιότητα της έρευνας

Σπάνια οι συνθήκες, κάτω από τις οποίες τα άτομα κάνουν τις επαγγελματικές τους επιλογές, είναι οι βέλτιστες και αυτό ισχύει, ιδιαίτερα, για τα πρόσωπα με αναπηρία. Παρόλα αυτά, αν και γνωρίζουμε αρκετά για τη λήψη απόφασης των

προσώπων χωρίς αναπηρίες, ελάχιστα γνωρίζουμε για τα άτομα με αναπηρία (Diakogiorgi & Tsiligirian, 2016).

Για παράδειγμα τα νεαρά πρόσωπα με μαθησιακές δυσκολίες αντιμετωπίζουν σημαντικά εμπόδια στην ακαδημαϊκή επίτευξη συγκρινόμενα με τους συμμαθητές τους. Οι φτωχές αναγνωστικές δεξιότητες, το άγχος των εξετάσεων, οι δυσκολίες που συνδέονται με την μνήμη και τη διατήρηση της προσοχής κατά τη διάρκεια των ακαδημαϊκών δραστηριοτήτων, όπως και η χαμηλή ταχύτητα επεξεργασίας είναι μερικά από τα προβλήματα που οδηγούν τους μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες στην εκδήλωση χαμηλότερων επιπέδων επίτευξης στο σχολείο (Chen & Chan, 2014). Ωστόσο η ακαδημαϊκή επίτευξη (επιτυχία) είναι προαπαιτούμενος στόχος για τους μαθητές όλων των τάξεων καθόσον επηρεάζει τις επαγγελματικές φιλοδοξίες τη λήψη αποφάσεων και την προετοιμασία που καταβάλλουν (Akos & Niles, 2007. Choi, Jim & Kim, 2015).

Από την άλλη πλευρά η βιβλιογραφία σχετικά με τις εκπαιδευτικές επιλογές των μαθητριών με μαθησιακές δυσκολίες είναι ελλιπής. Αυτό ισχύει για όλες τις χώρες, συμπεριλαμβανομένων και των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής (Rouso, 2001b). Πράγματι, η ανασκόπηση της έρευνας για την εξέλιξη της σταδιοδρομίας για τα παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες δείχνει ότι η πλειοψηφία συχνά επιλέγει λιγότερο εξειδικευμένα επαγγέλματα και, γενικά, είναι λιγότερο πιθανό να επιτύχει στην καριέρα από ό, τι οι συνήθως αναπτυσσόμενοι ομότιμοι (Chen & Chan, 2014). Συγκεκριμένα αναφορές από διάφορες χώρες, συμπεριλαμβανομένων των Ηνωμένων Πολιτειών (Rouso και Wehmeyer, 2002), της Ρωσίας (Iarskaia-Smirnova, 2001), της Ινδίας (Mohit, 2000), και της περιοχής της Ασίας και του Ειρηνικού ως σύνολο (UNESCAP, n.d.-b) καταδεικνύουν ότι η παροχή συμβουλών στους σπουδαστές με μαθησιακές δυσκολίες, απηχεί στερεότυπα φύλου, καθοδηγώντας τα κορίτσια σε χαμηλότερου κύρους θέσεις εργασίας με λιγότερες ευκαιρίες για πρόοδο.

Ωστόσο, οι μαθησιακές δυσκολίες, σπάνια, εξετάζονται στο πλαίσιο του φύλου και των εργασιακών επιλογών (Mink-Meyer, 2015). Κατά συνέπεια η εξερεύνηση των προφίλ των επαγγελματικών ενδιαφερόντων των μαθητών και των μαθητριών με μαθησιακές δυσκολίες έχει: α) πρακτική και θεωρητική σημασία ενώ β) θα αναδείξει και τα κατά πόσο αυτά απηχούν στερεοτυπικές αντιλήψεις.

Μαθησιακές δυσκολίες: ορισμός

Σύμφωνα με τα επικρατέστερα συστήματα ταξινόμησης των ειδικών αναγκών, οι ειδικές μαθησιακές δυσκολίες αποτελούν σήμερα μια από τις κατηγορίες στις οποίες και κατατάσσονται τα παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Ο όρος

λοιπόν «ειδικές μαθησιακές δυσκολίες» ή «μαθησιακές δυσκολίες» όπως είναι γνωστός στην Ελλάδα, αναφέρεται σε μια συγκεκριμένη κατηγορία ειδικών αναγκών (Πολυχρονοπούλου, 2011: 5-6) ενώ σύμφωνα με τον επικρατέστερο ορισμό τα παιδιά με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες παρουσιάζουν προβλήματα στις βασικές ψυχολογικές διαδικασίες, που περιλαμβάνονται στην κατανόηση ή στην χρησιμοποίηση του προφορικού ή του γραπτού λόγου. Οι δυσκολίες αυτές εκδηλώνονται συνήθως ως διαταραχές της αντίληψης, της ακοής, της μνήμης, της σκέψης, της ομιλίας, της ανάγνωσης, της γραφής, της ορθογραφίας ή της αριθμητικής. Δεν περιλαμβάνουν προβλήματα που οφείλονται σε οπτικές, ακουστικές ή κινητικές δυσκολίες, σε νοητική υστέρηση, σε πολιτισμική αποστέρηση ή σε σοβαρή συναισθηματική διαταραχή (Πολυχρονοπούλου, 2003: 198).

Τα επαγγελματικά ενδιαφέροντα

Τόσο η επιτυχία όσο και η ευτυχία, που συνεπάγεται η επιτυχημένη ολοκλήρωση μιας συγκεκριμένης δραστηριότητας, συχνά συνδέονται με το ενδιαφέρον στην επιτέλεση της δραστηριότητας αυτής (Setiawati, Ayriza, Retnowati & Amelia, 2017). Άλλωστε τα παιδιά και οι έφηβοι είναι οι καλύτεροι κριτές για όσα τους αρέσουν και όσα δεν τους αρέσουν. Κατά συνέπεια οι αξιολογήσεις των ενδιαφερόντων τους θα πρέπει να είναι αυτοαναφορικές (Tracey & Sodano, 2017).

Από την άλλη πλευρά κοινή πρακτική κατά την υποστήριξη των φοιτητών, προκειμένου να μεταβούν από το Λύκειο, με επιτυχία, είναι η αξιοποίηση των ερωτηματολογίων επαγγελματικών ενδιαφερόντων. Με αυτό τον τρόπο οι φοιτητές γνωρίζουν όψεις της προσωπικότητάς τους και στο πως οι όψεις αυτές μπορούν να αξιοποιηθούν από τα εργασιακά περιβάλλοντα. Αρκετές πτυχές από την υποστήριξη αυτή βασίζονται στο μοντέλο του Holland για το ταίριασμα ανθρώπου και περιβάλλοντος (Stoltz, 2017).

Τα επαγγελματικά ενδιαφέροντα προσδιορίζονται ως οι ατομικές προτιμήσεις για συγκεκριμένα επαγγέλματα ή επαγγελματικές δραστηριότητες ενώ συχνά αξιοποιούνται ως δείκτης προσδιορισμού της επαγγελματικής δραστηριότητας που ένα άτομο είναι κατάλληλο να ασκήσει (Sung, Cheng & Hsueh, 2016).

Τα ενδιαφέροντα εκφράζουν ότι μας αρέσει (εκδήλωση ενδιαφέροντος) και ότι δεν μας αρέσει (έλλειψη ενδιαφέροντος). Εκδηλώνονται μέσα από τις δραστηριότητες, που αναλαμβάνουν οι άνθρωποι, μέσα από τα αντικείμενα που δίνουν αξία, από το τι διαβάζουν και συζητούν και από το είδος της συμπεριφοράς τους. Για αυτό τον λόγο και τα ενδιαφέροντα επιδρούν σημαντικά στην διαμόρφωση των εκπαιδευτικών πλάνων και των επαγγελματικών επιλογών του ατόμου (Χατζή - Χατζησταματίου, 2007).

Τα επαγγελματικά ενδιαφέροντα προσδιορίζονται ως οι δραστηριότητες, που τα πρόσωπα πράττουν για διασκέδαση ή ευχαριστούν, (Reardon, Lenz, Sampson & Peterson, 2006) ως όψεις των προσωπικών προτιμήσεων αναφορικά με την επιλογή διαφόρων δραστηριοτήτων που σχετίζονται με το επάγγελμα, ενώ είναι σημαντικοί προσδιοριστικοί παράγοντες των επαγγελματικών επιλογών (Lent, Brown & Hackett, 2002).

Τύποι προσωπικότητας και επαγγελματικά ενδιαφέροντα

Ο Holland (1997a) υποστηρίζει ότι οι άνθρωποι και τα εργασιακά περιβάλλοντα μπορούν να ταξινομηθούν με την μορφή εξαγώνου σε έξι τύπους προσωπικότητας: ρεαλιστικοί (P), διερευνητικοί (I), καλλιτεχνικοί (A), κοινωνικοί (S), επιχειρηματικοί (E) και συμβατικοί (C). Οι τύποι προσωπικότητας, που γειτνιάζουν στο εξάγωνο αυτό, «έχουν πιο πολλά κοινά» συγκρινόμενοι με τους τύπους προσωπικότητας που απέχουν μεταξύ τους.

Ο κυρίαρχος τύπος προσωπικότητας προσδιορίζει την πρωταρχική κατεύθυνση των επαγγελματικών επιλογών. Οι τύποι της προσωπικότητας μπορούν να αξιολογηθούν ποιοτικά διαμέσου των εκφρασμένων επαγγελματικών επιλογών του ατόμου ή του επαγγέλματος το οποίο ασκεί (Allison & Cossete, 2007).

Στις *ρεαλιστικού τύπου* προσωπικότητες αρέσουν επαγγέλματα όπως μηχανικοί αυτοκινήτων, ελεγκτές αεροσκαφών, τοπογράφοι, αγρότες, ηλεκτρολόγοι. Εμφανίζουν μηχανικές ικανότητες αλλά έχουν έλλειψη κοινωνικών δεξιοτήτων. Περιγράφονται σαν κομφορμιστές, ειλικρινείς, αυθεντικοί, πρακτικοί, άκαμπτοι, υλιστές, φυσικοί, επίμονοι, πρακτικοί, σεμνοί και οικονομοί (Spokane & Gruza - Guet, 2004).

Στις *διερευνητικού τύπου* προσωπικότητες αρέσουν εργασίες όπως: βιολόγος, χημικός, φυσικός, ανθρωπολόγος, γεωλόγος και τεχνολόγος ιατρικών οργάνων. Διακατέχονται από επιστημονικές και μαθηματικές (αριθμητικές) ικανότητες αλλά στερούνται ηγετικών ικανοτήτων. Περιγράφονται σαν: αναλυτικοί, προσεκτικοί, περίπλοκοι, με κριτική ικανότητα, περίεργοι, ανεξάρτητοι, διανοητικοί, ενδοσκοπικοί, πεσιμιστές, ακριβείς, ορθολογιστές, επιφυλακτικοί, αποτραβηγμένοι, μετριόφρονες και μη δημοφιλείς (Spokane & Gruza-Guet, 2004). Προτιμούν δραστηριότητες που εμπεριέχουν την εξερεύνηση, την κατανόηση και την πρόβλεψη. Αποφεύγουν δραστηριότητες που απαιτούν την πειθώ και τις πωλήσεις. Εκτιμούν την γνώση και τις δομημένες δραστηριότητες, ενώ θεωρούν τους εαυτούς τους έξυπνους και μεθοδικούς, με έλλειψη όμως διαπροσωπικών ικανοτήτων (Pike, 2006).

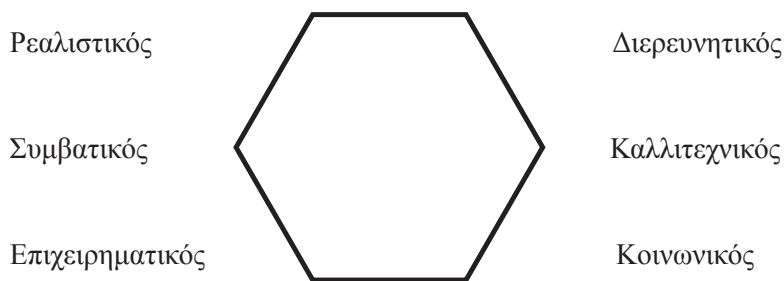
Στις *καλλιτεχνικού τύπου* προσωπικότητες αρέσουν δραστηριότητες όπως: σύνθεση και συγγραφή, μουσική, εσωτερική διακόσμηση και ηθοποιία. Εμ-

φορούνται από καλλιτεχνικές ικανότητες (γραφή, μουσική, δραματική τέχνη) αλλά δεν διακατέχονται από υπαλληλικές ικανότητες γραφείου (Spokane & Gruza-Guet, 2004).

Στις *κοινωνικού* τύπου προσωπικότητες αρέσουν εργασίες όπως: εκπαιδευτικοί, κληρικοί, σύμβουλοι, κλινικοί ψυχολόγοι, ψυχίατροι, λογοθεραπευτές. Εμφορούνται από κοινωνικές δεξιότητες και ταλέντα, αλλά συχνά έχουν έλλειψη από μηχανικές και επιστημονικές ικανότητες. Περιγράφονται σαν πρόσωπα, που ασκούν επιρροή, συνεργάσιμα, με δυνατότητες ενσυναίσθησης, φιλικά, γενναιόδωρα, βοηθητικά, ιδεαλιστές, ευγενικά, με υπομονή και δυνατότητα πειθούς, υπεύθυνα, κοινωνικά, διακριτικά, με κατανόηση και οικειότητα (Spokane & Gruza - Guet, 2004)

Στις *επιχειρηματικού* τύπου προσωπικότητες αρέσουν εργασίες που σχετίζονται με επιχειρηματικές δραστηριότητες όπως: πωλήσεις, διοίκηση, διευθυντές επιχειρήσεων, τηλεοπτικοί παραγωγοί. Παρουσιάζουν ηγετικές και ικανότητες πειθούς αλλά συχνά δεν εμφορούνται από επιστημονικές ικανότητες. Εκτιμούν τις πολιτικές και οικονομικές επιτυχίες (Pike, 2006).

Στις *συμβατικού* τύπου προσωπικότητες αρέσουν εργασίες όπως βιβλιοθηκονόμοι, δακτυλογράφοι, οικονομικοί αναλυτές, τραπεζικοί, λογιστές, φοροτεχνικοί. Διακατέχονται από υπαλληλικές και μαθηματικές ικανότητες ενώ συχνά δεν εμφορούνται από καλλιτεχνικές δεξιότητες (Spokane & Gruza - Guet, 2004).

Σχήμα 1. Οι τύποι επαγγελματικής προσωπικότητας σύμφωνα με τον Holland

Φύλο και επαγγελματικά ενδιαφέροντα

Ωστόσο οι διαφορές, μεταξύ των φύλων, αποτυπώνονται με ευκρίνεια στις επιδόσεις ανάγνωσης PISA, όπου τα κορίτσια παρουσιάζουν καλύτερες επιδόσεις σε κάθε χώρα του ΟΟΣΑ στις πρόσφατες αξιολογήσεις 2009, 2012 και 2015 (OECD, 2011, 2013, 2016). Επιπλέον περισσότεροι μαθητές από ότι μα-

θήτριες κατατάσσονται στο χαμηλότερο επίπεδο αναγνωστικής ικανότητας (OECD, 2011). Άλλωστε η φτωχότερη επίδοση των μαθητών στην ανάγνωση δικαιολογείται από την επικράτηση των μαθησιακών δυσκολιών σε αυτή την ομάδα εφόσον μεγαλύτερος αριθμός μαθητών με αναγνωστικές δυσκολίες καταγράφεται τόσο σε κλινικά όσο και σε ερευνητικά δείγματα (Hawke, Olson, Willcutt, Wadsworth, & DeFries, 2009. Quinn & Wagner, 2015), ενώ η αναλογία μεταξύ μαθητών και μαθητριών φαίνεται να αυξάνει με την δριμύτητα της αναγνωστικής δυσκολίας (Quinn & Wagner, 2015).

Τα στερεότυπα του κοινωνικού φύλου (gender) ή τα στερεότυπα των φύλων, όπως συνήθως λέγονται, αποτελούν μια υποκατηγορία των στερεοτύπων και στηρίζονται στις κοινωνικές αντιλήψεις ότι οι άνδρες είναι καταλληλότεροι από τις γυναίκες σε ανάληψη ρόλων ευθύνης, ηγεσίας, μυϊκής δύναμης και σωματικής αντοχής, ενώ οι γυναίκες θα πρέπει να περιορίζονται σε βοηθητικούς ρόλους, στους οποίους συγκαταλέγονται αυτοί των επαγγελματιών φροντίδας, της αγωγής - ανατροφής των ατόμων, της τροφού και της νοικοκυράς (Johnson & Eagly, 1989). Ωστόσο οι στερεότυπες αντιλήψεις για το επάγγελμα, είναι δυνατόν, σε σημαντικό βαθμό, να επηρεάσουν την επαγγελματική ανάπτυξη εφόσον συμβάλλουν στην διαμόρφωση παραμορφωμένων ιδεών για την εκπαίδευση, την κατάρτιση και τον κόσμο της εργασίας, αποθαρρύνοντας τα πρόσωπα στην ανάληψη δέσμευσης για κατάρτιση ή εργασία οι οποία θεωρείται ακατάλληλη για το φύλο (Eccles, 2011).

Οι Sung, Cheng & Hsueh (2016) διερεύνησαν τα προφίλ επαγγελματικών ενδιαφερόντων 13853 μαθητών Γυμνασίου της Ταϊβάν οι οποίοι συμμετείχαν εθελοντικά στην αξιολόγηση των επαγγελματικών ενδιαφερόντων τους. Συνολικά συμμετείχαν 7184 μαθητές και 6669 μαθήτριες. Σκοπός της έρευνας ήταν να διερευνηθεί η επίδραση του φύλου στα επαγγελματικά ενδιαφέροντα. Για το σκοπό αυτό χορηγήθηκε σχετικό ερωτηματολόγιο επαγγελματικών ενδιαφερόντων (Situation Based Career Interest Assessment- S.B.C.I.A.) στο οποίο και απεικονίζονται εικόνες ή φωτογραφίες από εργασίες. Τα αποτελέσματα καταδεικνύουν ότι οι μέσοι όροι των μαθητών ήταν υψηλότεροι των μαθητριών στους τύπους των πρακτικών (ρεαλιστικών), διερευνητικών και επιχειρηματικών, ενώ οι μέσοι όροι των μαθητριών ήταν υψηλότεροι των μαθητών στους τύπους των καλλιτεχνικών και κοινωνικών επαγγελματικών ενδιαφερόντων σε στατιστικά σημαντικά βαθμοί ($p < .05$).

Οι Ginevra & Nota (2015) επιχείρησαν να διερευνήσουν τα επαγγελματικά ενδιαφέροντα Ιταλών εφηβικής ηλικίας και το κατά πόσο αυτά απηχούν στερεότυπες αντιλήψεις. Για το σκοπό αυτό συμμετείχαν 217 έφηβοι (114 αγόρια και 103 κορίτσια) ηλικίας 16-18 ετών (M.O. 16,9- T.A.0,55) οι οποίοι και φοιτούσαν στην Τρίτη Γυμνασίου σχολείων της Βόρειο Ανατολικής Ιταλίας.

Για το σκοπό αυτό χορηγήθηκε αυτοσχέδιο ερωτηματολόγιο 23 επαγγελμάτων στους τομείς: α) οικονομικών, β) επιστήμης και τεχνολογίας και γ) υγείας- εκπαίδευσης. Τα αποτελέσματα καταδεικνύουν ότι τόσο οι μαθητές όσο και οι μαθήτριες θεωρούν ότι: α) τα κάτωθι επαγγέλματα ταιριάζουν σε άνδρες: πιλότος αεροσκάφους, πολιτικός μηχανικός, επιστήμονας υλικών, οικονομικός αναλυτής, αναλυτής- προγραμματιστής, μηχανικός η-υ και οδοντίατρος, β) τα κάτωθι επαγγέλματα ταιριάζουν σε γυναίκες: νοσοκόμος, γραμματέας, κομμωτής. Από την άλλη πλευρά οι μαθητές θεωρούν ότι: α) τα κάτωθι επαγγέλματα ταιριάζουν σε άνδρες: ακτινολόγος, προϊστάμενος αιματολογικού εργαστηρίου, βιολόγος-γενετιστής, εγκληματολόγος, β) το επάγγελμα του γυμναστή ταιριάζει στο γυναικείο φύλο.

Σκοπός της έρευνας

Η παρούσα ερευνητική εργασία, στόχο έχει να διερευνήσει τα επαγγελματικά ενδιαφέροντα των μαθητών Λυκείου με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες-δυσλεξία με την οπτική του φύλου. Συγκεκριμένα θα επιχειρηθεί να δοθεί απάντηση στο κατά πόσο αυτή η επιλογή χαρακτηρίζεται ως στερεοτυπική.

Διερευνητικό ερώτημα

Ποιος είναι ο βαθμός επίδρασης του φύλου στο επίπεδο και τον τύπο των επαγγελματικών ενδιαφερόντων των μαθητών Λυκείου με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες-δυσλεξία;

Μεθοδολογία έρευνας

Για τους σκοπούς της παρούσας, ποσοτικής, έρευνας πραγματοποιήθηκε δειγματοληπτική έρευνα με τη χρήση ερωτηματολογίων. Στην παρούσα έρευνα συμμετείχαν μαθητές Λυκείου διαγνωσμένοι από επίσημους φορείς (Κ.Ε.Δ.Δ.Υ) και Ιατροπαιδαγωγικά Κέντρα ως μαθητές με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες. Οι μαθητές, που συμμετείχαν, κλήθηκαν να συμπληρώσουν σχετικό Τεστ Επαγγελματικών Ενδιαφερόντων. Συγκεκριμένα στους μαθητές, που συμμετείχαν στην έρευνα (δείγμα), χορηγήθηκαν: α) η αναθεωρημένη έκδοση του Τεστ Επαγγελματικών Ενδιαφερόντων (ΤΕΠΕ, 2007) και β) αυτοσχέδιο ερωτηματολόγιο προσωπικών στοιχείων.

Δειγματοληψία

Το δείγμα των συμμετεχόντων μαθητών Λυκείου προέρχεται από το μαθητικό πληθυσμό (γεωγραφική περιοχή) της Αττικής. Αυτή η επιλογή βασίστηκε στο κριτήριο της αντιπροσώπευσης καθόσον, ποσοστό, περίπου, της τάξης του 40% του μαθητικού πληθυσμού της Ελλάδας φοιτά σε σχολεία της Αττικής. Αξιοποιώντας τη μέθοδο της πολυσταδιακής δειγματοληψίας επιτεύχθηκε η συμμετοχή τυχαίου αριθμού μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες. Στην έρευνα μας συμμετείχαν μαθητές που ανήκουν στις Διευθύνσεις Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Α, Β, Γ, Δ, Αθήνας, Δυτικής Αττικής, Ανατολικής Αττικής και Πειραιά. Συγκεκριμένα από κάθε Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης επιλέχθηκαν, με κλήρωση, τρία γραφεία. Από κάθε γραφείο επιλέχθηκαν δύο σχολεία. Από κάθε σχολείο συμμετείχε δείγμα του μαθητικού πληθυσμού με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες (τρεις μαθητές-μαθήτριες με μαθησιακές δυσκολίες).

Η δειγματοληψία πραγματοποιήθηκε κατά τους μήνες Ιανουάριο 2018-Ιούνιο 2018.

Στην έρευνα μας συμμετείχαν συνολικά 346 μαθητές Λυκείου (Α, Β Γ Λυκείου) με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες-δυσλεξία. Στο τελικό δείγμα της έρευνάς μας συμπεριλήφθησαν 248 μαθητές (αγόρια) με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες και 98 μαθήτριες (κορίτσια) με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες. Το εύρος της ηλικίας των μαθητών που συμμετείχαν κυμαίνονται από τα 15 μέχρι τα 20 έτη. Οι μαθητές που συμμετείχαν στην έρευνα μας φοιτούν σε ημερήσια δημόσια σχολεία της Περιφέρειας Αττικής αρμοδιότητας του Υπουργείου Παιδείας Πολιτισμού και Αθλητισμού.

Συλλογή των δεδομένων

Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε από τον ίδιο τον ερευνητή. Συγκεκριμένα μας χορηγήθηκε σχετική άδεια από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Στη συνέχεια ο ερευνητής επικοινωνήσε τηλεφωνικά με τους διευθυντές- διευθύντριες των Σχολείων προκειμένου: α) να τους ενημερώσει για την ερευνητική του ιδιότητα και β) να του επιτραπεί η χορήγηση των ερωτηματολογίων στο δείγμα των σχολείων που επιλέχθηκαν. Στην συνέχεια ο ερευνητής: α) ενημέρωσε το σύλλογο των διδασκόντων για τους σκοπούς της έρευνάς του και β) διαβεβαίωσε τους μαθητές που συμμετείχαν για το απόρρητο των δεδομένων και το δικαίωμα τους να αλλάξουν γνώμη και να διακόψουν τη συμμετοχή τους οποιαδήποτε στιγμή. Η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων πραγματοποιήθηκε στις σχολικές αίθουσες, οι οποίες, ευγενικά, παραχωρήθηκαν, για το σκοπό αυτό. Μετά και τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων,

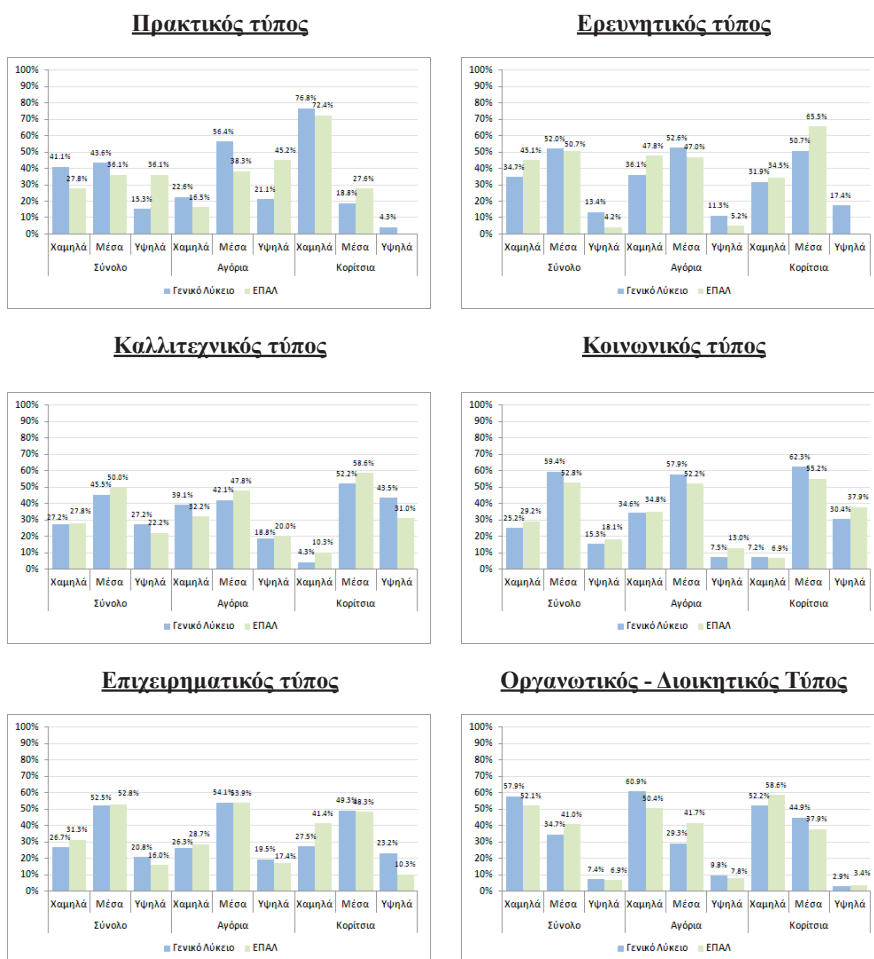

απεστάλη ευχαριστήρια επιστολή στο σχολείο, ενώ ο ερευνητής δεσμεύτηκε για την αποστολή έκθεσης με την ολοκλήρωση της έρευνας.

Συζήτηση

Βαθμός επίδρασης του φύλου των μαθητών Λυκείου με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες και των μαθητών γενικού πληθυσμού στο επίπεδο και τον τύπο των επαγγελματικών ενδιαφερόντων τους.

Πίνακας 1. Επαγγελματικά Ενδιαφέροντα των μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες – δυσλεξία ανά φύλο και τύπο Λυκείου

Οι μαθητές (αγόρια) με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες-δυσλεξία συγκρινόμενοι με τις μαθήτριες (κορίτσια) με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες-δυσλεξία παρουσιάζουν, σε υψηλότερο βαθμό, πρακτικού και οργανοδιοικητικού τύπου επαγγελματικά ενδιαφέροντα. Η διαφορά αυτή είναι στατιστικά σημαντική τόσο για τους μαθητές που φοιτούν στο Γενικό Λύκειο ($\chi^2= 55,512$ $df=2$ $p<.001^{***}$) όσο και για του μαθητές που φοιτούν στο Επαγγελματικό Λύκειο ($\chi^2=39,89$ $df=2$ $p<.001^{***}$). Από την άλλη πλευρά η διαφορά των μαθητών, με μαθησιακές δυσκολίες, στα *οργανοδιοικητικού τύπου επαγγελματικά* ενδιαφέροντα είναι στατιστικά σημαντική μόνο για τους μαθητές που φοιτούν στο Γενικό Λύκειο ($\chi^2= 6,682$ $df=2$ $p<.050^*$).

Οι μαθήτριες (κορίτσια) με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες-δυσλεξία, συγκρινόμενες με του μαθητές (αγόρια) με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες εμφανίζουν, σε υψηλότερο βαθμό, καλλιτεχνικού και κοινωνικού τύπου επαγγελματικά ενδιαφέροντα. Το ποσοστό των μαθητριών, με μαθησιακές δυσκολίες, που εμφανίζουν, *καλλιτεχνικού τύπου επαγγελματικά* ενδιαφέροντα είναι υψηλότερο τόσο για τις μαθήτριες που φοιτούν στο Γενικό Λύκειο όσο και για τις μαθήτριες που φοιτούν στο Επαγγελματικό Λύκειο. Ωστόσο, στατιστικά σημαντικές διαφορές εμφανίζουν μόνο οι μαθήτριες που φοιτούν στο Γενικό Λύκειο ($\chi^2= 31,324$ $df=2$ $p<.001^{***}$). Εξάλλου το ποσοστό των μαθητριών με μαθησιακές δυσκολίες, που εμφανίζουν *κοινωνικού τύπου επαγγελματικά* ενδιαφέροντα, είναι υψηλότερο τόσο για τις μαθήτριες που φοιτούν στο Γενικό όσο και για τις μαθήτριες που φοιτούν στο Επαγγελματικό Λύκειο. Στατιστικά σημαντικά διαφορές εντοπίζονται τόσο για τις μαθήτριες που φοιτούν στο Γενικό Λύκειο ($\chi^2= 29,146$ $df=2$ $p<.001^{***}$) όσο και για τις μαθήτριες που φοιτούν στο Επαγγελματικό Λύκειο ($\chi^2=14,159$ $df=2$ $p<.001^{***}$).

Τα παραπάνω αποτελέσματα συμφωνούν με προηγούμενες έρευνες οι οποίες υποστηρίζουν την στερεοτυπική αντίληψη για την επαγγελματική επιλογή (Ginevra & Nota, 2015. Johnson & Eagly, 1989. Sung Cheng & Hsueh, 2016.)

Συμπεράσματα

Οι στερεοτυπικές αντιλήψεις για την καταλληλότητα των επαγγελμάτων αναφορικά με το φύλο είναι παρούσες. Επηρεάζουν, σε καθοριστικό βαθμό, την επιλογή των επαγγελματικών ενδιαφερόντων. Μάλιστα ο επηρεασμός είναι καταλυτικός και υπερβαίνει την όποια αναγνωστική δυσκολία αντιμετωπίζουν οι μαθητές. Για παράδειγμα, αν και θα ήταν αναμενόμενο η μαθησιακή δυσκολία την οποία αντιμετωπίζουν, από κοινού, τόσο οι μαθητές όσο και οι μαθήτριες με μαθησιακές δυσκολίες να περιορίζει τις κατευθύνσεις, τόσο των μαθητών όσο και των μαθητριών, σε διαδρομές που δεν απαιτούν τη εκτεταμένη χρήση

του λόγου (πρακτικού τύπου επαγγελματικά ενδιαφέροντα) ωστόσο κάτι τέτοιο συμβαίνει ούτε για τις μαθήτριες που φοιτούν στο Γενικό Λύκειο ούτε για τις μαθήτριες που φοιτούν στο Επαγγελματικό Λύκειο. Ενδεχομένως η δυσκολία των μαθητριών με μαθησιακές δυσκολίες να είναι ηπιότερη ή να αντιμετωπίζεται με επιείκεια από το εκπαιδευτικό σύστημα. Είναι πιθανόν οι μαθήτριες να καταβάλλουν μεγαλύτερη προσπάθεια, σε σύγκριση με τους συμμαθητές τους ή να έχουν βρει τους κατάλληλους τρόπους να υπερβαίνουν τη δυσκολία.

Αυτό το οποίο αναδεικνύεται είναι, ότι οι κοινωνικές πιέσεις μπορούν να υπερβούν τις όποιες αναγνωστικές δυσκολίες και εμπόδια. Είναι μάλιστα ισχυρές και καταλυτικές. Αναδεικνύουν ωστόσο το γεγονός ότι οποιαδήποτε αναγνωστική δυσκολία, μπορεί να ξεπεραστεί, εφόσον ασκηθούν οι κατάλληλες παρεμβάσεις. Οι παρεμβάσεις αυτές, οι οποίες ασκούνται, άτυπα, από το εκπαιδευτικό πλαίσιο, γίνονται φανερές με την επιλογή πολλών μαθητών του Γενικού Λυκείου, με μαθησιακές δυσκολίες, να κατευθυνθούν σε οργανοδιοικητικού τύπου επαγγέλματα. Σε κάτι τέτοιο συντελεί το περιβάλλον και η στοχοθεσία του Γενικού Λυκείου το οποίο απαιτεί, συγκρινόμενο με το Επαγγελματικό Λύκειο, τη χρήση επεξεργασμένου γραπτού λόγου (οργανοδιοικητικά επαγγέλματα) ενώ αποδίδει μεγαλύτερη έμφαση σε δεξιότητες γραφής και ανάγνωσης. Η επιλογή της κατεύθυνσης αυτής, αν και απαιτητική, δεν φέρνει τους μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες σε «ευθεία αντιπαράθεση» με τις αναγνωστικές δυσκολίες τους. Σε κάθε περίπτωση, ωστόσο, αντανάκλα το γεγονός ότι εκπαιδευτικό πλαίσιο του Γενικού Λυκείου αποδίδει μικρότερη έμφαση σε σύγκριση με το Επαγγελματικό Λύκειο σε τεχνικές και πρακτικές δεξιότητες.

Προτάσεις

Είναι απαραίτητη η έκθεση τόσο των μαθητών όσο και των μαθητριών με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες-δυσλεξία σε μια ποικιλία εκπαιδευτικών και επαγγελματικών περιβαλλόντων. Κάτι τέτοιο σημαίνει ότι θα πρέπει τα σχολεία να ενθαρρυνθούν προγράμματα συνεκπαίδευσης μεταξύ των μαθητών που φοιτούν σε Γενικά και σε Επαγγελματικά Λύκεια.

Εξάλλου τα σχολεία θα πρέπει να δώσουν ευκαιρίες στους μαθητές να διερευνήσουν όψεις του εαυτού τους και να πειραματιστούν. Σε αυτό το πλαίσιο είναι απαραίτητο να υλοποιηθούν βιωματικά προγράμματα σε θέματα επαγγελματικού προσανατολισμού στα οποία θα συμμετέχουν τόσο οι μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες όσο και οι μαθητές γενικού πληθυσμού.

Τα σχολεία θα πρέπει να συνδεθούν με την πραγματική ζωή. Σε αυτό το πλαίσιο είναι απαραίτητο τα σχολεία να επισκέπτονται χώρους εργασίας, ει-

δικοί επιστήμονες και επαγγελματίες να επισκέπτονται τα σχολεία, να διοργανώνονται ημέρες επαγγελματικού προσανατολισμού.

Αυτό το οποίο κρίνεται αναγκαίο είναι το σχολείο να δώσει μικρότερη σημασία στην στείρα απομνημόνευση, ως μηχανισμό αξιολόγησης, και να ενδιαφερθεί αλλά και να προετοιμάσει το μέλλον των παιδιών του. Σε κάθε περίπτωση απαιτείται η σύνδεση του σχολείου με την πραγματική ζωή. Άλλωστε τα παιδιά χρειάζονται ευκαιρίες ανάπτυξης και όχι αξιολογήσεις που θέτουν διαχωριστικές γραμμές.

Βιβλιογραφία

- Akos, P., & Niles, G. (2007). Promoting educational and career planning in schools. Στο B.T. Erfod (Ed.), *Transforming the school counselling profession* (pp. 195-210). Columbus: Pearson.
- Allison, C., & Cossette, M. (2007). *Three theories of career development and choice - Proven Practices for Recruiting Women to STEM Careers in ATE Programs*. Edmonds Community College: National Science Foundation.
- Carter, E., Austin, D., & Trainor, A. (2012). Factors Associated With the Early Work Experiences of Adolescents With Severe Disabilities. *Intellectual and Developmental Disabilities, 49*(4), 233-247.
- Chen, P., & Chan, J. (2014). Career guidance for learning-disabled youth. *International Journal for Educational and Vocational Guidance, 14*, 275-291. doi: org/10.1007/s10775-014-9270-6
- Choi, Y., Jim, J., & Kim, S. (2015). Career development and school success in adolescents: The role of career interventions. *Career Development Quarterly, 63*, 171-186. doi: org/10.1002/cdq.12012
- Diakogiorgi, K., & Tsiligirian, E. (2016). Parents' and School Career Counsellors' Evaluations of the Occupational Competence of Children With Dyslexia, *European Journal of Counselling Psychology, 4*(1), 32-61.
- Eccles, S. (2011). Gendered educational and occupational choices: Applying the Eccles et al., model of achievement-related choices. *International Journal of Behavioral Development, 35*, 195-201. doi:org/10.1177/0165025411398185
- Giesen, M., & Cavanaugh, B. (2012). Transition-Age Youths with Visual Impairments in Vocational Rehabilitation: A New Look at Competitive Outcomes and Services. *Journal of Visual Impairment & Blindness, 106*(8), 475-487.
- Ginevra, M., & Nota, L. (2017). Occupational gender stereotypes and problem-solving in Italian adolescents. *British Journal of Guidance & Counselling, 45*, 312-327. doi:org/10.1080/03069885.2015.1063584

- Hawke, L., Olson, K., Willcutt, G., Wadsworth, J., & DeFries, C. (2009). Gender ratios for reading difficulties. *Dyslexia, 15*, 239–242. doi:org/10.1002/dys.389
- Holland, J. L. (1997a). *Making vocational choices: A theory of vocational personalities and work environments*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Iarskaia-Smirnova, E. (2001). *Teaching gender and disability: A hidden curriculum in a boarding school*. Presentation for the ESA Sociology of Education stream, Ανακτήθηκε από http://www.policy.hu/iarskaia/teaching_gender_and_disability.htm.
- Janetius, T., & Mini, C. (2015). *Quo Vadis Coleege Campus: Glimpses of higher Education in India*. Thrissur: Mishil & Js Publishers
- Johnson, B., & Eagly, A. (1989). Effects of involvement and persuasion. A Meta-analysis. *Psychological Bulletin, 106*(2), 290-314.
- Lent, R. W., Brown, S. D., & Hackett, G. (2002). *Social cognitive career theory*. In D. Brown & Ass. (Eds.), *Career choice & development* (pp. 255–311). San Francisco, CA: Jossey - Bass.
- McDonnall, C. (2011). Predictors of Employment for Youths with Visual Impairments: Findings from the Second National Longitudinal Transition Study. *Journal of Visual Impairment & Blindness, 105*(8), 453-466.
- Mink-Meyer, N. (2015). Gender and disability: feminizing male employees with visible impairments in Danish work organizations. *Gender work and organization, 22*, 579-595. doi:org/10.1111/gwao.12107
- Mohit, A. (2000). Employment of Disabled Persons by NGO's in India: Study Paints Bleak Picture, Especially for Women. *Disability World, 4*, 9-10.
- Nurmi, J.-E. (1991). How do adolescents see their future? A review of the development of future orientation and planning. *Developmental Review, 11*, 1-59. doi:org/10.1016/0273-2297(91)90002-6
- Pike, G. (2006). Students Personality Types, intended majors, and college expectations: Further Evidence Concerning Psychological and Sociological Interpretations of Holland's Theory. *Research in Higher Education, 47*, 801 - 822. doi:org/10.1007/s11162-006-9016-5
- Quinn, M., Wagner, K. (2015). Gender differences in reading impairment and in the identification of impaired readers: Results from a large-scale study of at-risk readers. *Journal of Learning Disabilities, 48*, 433–445. doi:org/10.1177/0022219413508323
- Reardon, R. C., Lenz, J. G., Sampson, J. P., Peterson, G. W. (2006). *Career development and planning: A comprehensive approach*, Mason, OH: Thomson Corporation.

- Roussou, H. (2001b). *Strong Proud Sisters. Girls and Young Women with Disabilities*. Washington, DC: Center for Women Policy Studies.
- Roussou, H., Wehmeyer, M. (2001). *Double Jeopardy: Addressing Gender Equity in Special Education*. Albany: SUNY Press
- Setiawati, F., Ayriza, Y., Retnowati, E., Amelia, R. (2017). The Response Patterns of the Career Interest Instrument Based on Holland's Theory. *Anima Indonesian Psychological Journal*, 32, 128-147. doi: org/10.24123/aipj.v32i3.628
- Skorikov, B. (2007). Continuity in adolescent career preparation and its effects on adjustment. *Journal of Vocational Behavior*, 70, 8-24. doi: 10.1016/j.jvb.2006.04.007
- Skorikov B., Vondracek, W. (2011) *Occupational Identity*. In S. Schwartz S., Luyckx K., Vignoles V. (eds) *Handbook of Identity Theory and Research* (pp.693-714). New York: Springer.
- Spokane, A., Cruza - Guet, M. (2005). Holland's Theory of vocational personalities in work environments. Στο Brown, S., Lent, R (Eds.), *Career development and counselling* (pp. 24-41). Willey: New Jersey.
- Stoltz, K. (2017). *Holland Theory of Career Development*. In W.Killam & S. Degges-White (eds.), *Student Development- Applying Theory to practice on the Diverse Campus College Student Development* (pp. 187-197). New York: Springer Publishing Company.
- Sung, Y-T., Cheng, Y-W., Hsueh, J-H. (2016). Identifying the Career-Interest Profiles of Junior-High-School Students Through Latent Profile Analysis. *The Journal of Psychology Interdisciplinary and Applied*, 151, 229-246. doi: 10.1080/00223980.2016.1261076
- Tracey, T., Sodano, S. (2017). *Career assessment of children*. Στο M.Watson & M.,Mcmahon (Eds.), *Career Exploration and Development in Childhood-Perspectives from theory, practice and research* (pp. 129-143). London: Routledge.
- Πολυχρονοπούλου, Σ. (2003). *Παιδιά και έφηβοι με ειδικές ανάγκες και δυνατότητες*. Τόμος Α.
- Πολυχρονοπούλου, Σ. (2011). *Διάγνωση, αξιολόγηση και αντιμετώπιση της δυσλεξίας – Πανεπιστημιακές Σημειώσεις*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης.
- Χατζή, Σ., & Χατζησταματίου, Μ. (2006). *Ψυχομετρικά εργαλεία - Τεστ Επαγγελματικού Προσανατολισμού - Εγχειρίδιο Χρήσης*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Abstract

The present study aims to explore the career interests of high school students with special learning difficulties - dyslexia (GDD) with a gender perspective. Using the multistage sampling, the Pedagogical Institute's Questionnaire for Occupational Interests (TEEP) was awarded to a sample of 346 students attending schools in the wider region of Attica. The results of the research demonstrate the stereotypical choice of professional interests of students with special learning difficulties – dyslexia. In particular: a) students (boys) with special learning difficulties-dyslexia, demonstrate a practical and organizational type of career interests while b) students (girls) with special learning difficulties-dyslexia, demonstrate artistic and social types of career interests.

Key-words: special learning difficulties - dyslexia, gender, professional interests, stereotypical choice

Ιωάννης Χριστακόπουλος
Εκπαιδευτικός Ειδικής Αγωγής
Πινότση 10, Αθήνα
Τηλ. 6938-493.548
Email: ichtakopoulos@hotmail.com